

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ภารกิจวิทยาลัย
เอกชนระหว่างปีพุทธศักราช 2513 - 2530 จะนำเสนอเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ความเป็นมาของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

ตอนที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 3 แนวคิดที่ได้จากวรรณกรรม และงานวิจัย

ตอนที่ 1 ความเป็นมาของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

การพัฒนาการศึกษากับการพัฒนาประเทศโดยส่วนรวมจะดำเนินไปพร้อม ๆ กัน เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศมาช้านาน ในระยะแรกการศึกษาในประเทศไทยเริ่มต้นจากวัดและวัง ต่อมามีการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 การจัดการศึกษาจึงเปลี่ยนมาเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยรัฐเป็นผู้รับภาระจัดการศึกษาตลอดมา

ในปีพ.ศ. 2459 ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศไทยคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่อมาพ.ศ. 2477 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขึ้น ปีพ.ศ. 2485 มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาลซึ่งภายหลังได้ขยายรวมเอาคณะต่าง ๆ เรียกว่ามหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2486 ได้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นอีก 2 แห่ง คือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยศิลปากร หลังจากนั้นได้มีมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคเกิดขึ้นตามมาก็คือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่นเมื่อปีพ.ศ. 2507 และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เมื่อพ.ศ. 2510 ซึ่งจะเห็นว่าเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างออกไป แต่ปรากฏว่ามหาวิทยาลัยที่มีอยู่นั้นรับนักศึกษาได้จำนวนจำกัด

ด้วยเหตุนี้จึงมีเสียงเรียกร้องจากประชาชนให้รัฐปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งจนในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 2 (พ.ศ. 2510 - 2514) รัฐจึงได้เริ่มเปิดโอกาสให้เอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยตราพระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน พ.ศ. 2512 ประกาศใช้เมื่อ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 มีวิทยาลัยเอกชนที่ได้รับอนุญาตจัดตั้งเป็นวิทยาลัยเอกชนรวม 6 แห่งคือ

1 วิทยาลัยเกริก อนุญาตให้จัดตั้งเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2513

2 วิทยาลัยกรุงเทพ อนุญาตให้จัดตั้งเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2513

3 วิทยาลัยไทยลูริยะ อนุญาตให้จัดตั้งเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2513 ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวิทยาลัยศรีปทุมเมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2515

4 วิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต อนุญาตให้จัดตั้งเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2513

5 วิทยาลัยพัฒนา อนุญาตให้จัดตั้งเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2513 แต่ต่อมาวิทยาลัยพัฒนามีปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน และผู้ดำเนินการไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ จึงเพิกถอนใบอนุญาตการจัดตั้งวิทยาลัย

6 วิทยาลัยการพาณิชย์ อนุญาตให้จัดตั้งเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2513 ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นวิทยาลัยการค้า เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2516

ในระยะเริ่มแรกวิทยาลัยเอกชนทั้ง 6 แห่งได้รับอนุญาตให้เปิดดำเนินการสอนในระดับประกาศนียบัตรเท่านั้น และส่วนใหญ่การสอนจะเน้นหนักในด้านบริหารธุรกิจ บัญชี และ เศรษฐศาสตร์ ต่อมาวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2514 คณะรัฐมนตรีได้ลงมติรับหลักการให้วิทยาลัยเอกชนดำเนินการสอนเกิน 3 ปี วิทยาลัยเอกชนทั้ง 6 แห่งจึงได้ขอเปิดดำเนินการสอนถึงขั้นปริญญาตรี

หลังจากนั้นมีวิทยาลัยเอกชนเกิดขึ้นอีกหลายแห่ง ได้แก่ ปีพ.ศ.2515 จัดตั้งวิทยาลัย อัสสัมชัญบริหารธุรกิจ ปีพ.ศ.2516 ได้จัดตั้งวิทยาลัยเอกชนอีก 2 แห่งคือ วิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ และวิทยาลัยเทคนิคสยาม ปีพ.ศ.2517 จัดตั้งวิทยาลัยพายัพ ปีพ.ศ.2519 จัดตั้งวิทยาลัยแสงธรรม ปีพ.ศ.2522 จัดตั้งวิทยาลัยคณาาสตร์

ต่อมาได้มีการปรับปรุงยกเลิกพระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน พ.ศ.2512 และตราพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ.2522 ขึ้น มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2522 ซึ่งได้มีการกำหนดเงื่อนไขของการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนประเภทต่าง ๆ โดยให้มีลักษณะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้ (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย 2530 : 3-4)

(1) มหาวิทยาลัย

(ก) ดำเนินการให้การศึกษาในด้านวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงหลายสาขา หรือ หลายกลุ่มสาขาวิชา

(ข) ดำเนินการให้การศึกษาเพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา ปริญญาทุกชั้น และประกาศนียบัตรบัณฑิต

(ค) มีภารกิจด้านการสอนการผลิตบัณฑิต การวิจัย การให้บริการวิชาการ แก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(2) สถาบัน

(ก) ดำเนินการให้การศึกษาในด้านวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงหลายสาขา หรือหลายกลุ่มสาขาวิชา

(ข) ดำเนินการให้การศึกษาเพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา ปริญญาทุกชั้น และประกาศนียบัตรบัณฑิต

(ค) มีภารกิจด้านการสอนการผลิตบัณฑิต การวิจัย การให้บริการวิชาการ แก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(3) วิทยาลัย

(ก) ดำเนินการให้การศึกษาในด้านวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงในบางสาขาวิชา

(ข) ดำเนินการให้การศึกษาเพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา ปริญญาที่ไม่สูงกว่าปริญญาโท และประกาศนียบัตรบัณฑิต

(ค) มีภารกิจด้านการสอนและการผลิตบัณฑิต และอาจกระทำภารกิจเกี่ยวกับวิจัย หรือการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม หรือการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติด้วยก็ได้

และในปีพ.ศ. 2522 ได้มีการเปลี่ยนแปลงประเภทสถาบันจากวิทยาลัย เอกชนมาเป็นมหาวิทยาลัย เอกชน 4 แห่งดังนี้

1 วิทยาลัยนายัพ เปลี่ยนประเภทเป็นมหาวิทยาลัยนายัพ โดยได้รับใบอนุญาตเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2527 นับเป็นมหาวิทยาลัยเอกชนแห่งแรกของประเทศไทย

2 วิทยาลัยกรุงเทพ เปลี่ยนประเภทเป็นมหาวิทยาลัยกรุงเทพ โดยได้รับใบอนุญาตเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2527

3 วิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต เปลี่ยนประเภทเป็นมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต โดยได้รับใบอนุญาตเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2527

4 วิทยาลัยการค้า เปลี่ยนประเภทเป็นมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย โดยได้รับใบอนุญาตเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2527

การเปลี่ยนประเภทสถาบันจากวิทยาลัย เอกชนมาเป็นมหาวิทยาลัย เอกชน มีแนวทางการพิจารณาดังนี้ (คณะกรรมการสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในคราวประชุมครั้งที่ 1/2523 วันอังคารที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2523)

ก. กรณีเปลี่ยนประเภทจาก "วิทยาลัย" เป็น "สถาบัน"

(1) เงื่อนไขข้อ 1 สถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ได้รับจัดตั้งเป็น "วิทยาลัย" แล้วจะได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนประเภทจาก "วิทยาลัย" เป็น "สถาบัน" ได้ต่อเมื่อวิทยาลัยได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดเดิมโดยครบถ้วนแล้ว

(2) เงื่อนไขข้อ 2 สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะต้องจัดให้มีโครงการ และแผนงานที่ชัดเจนในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา บุคลากร เงินทุน และอื่น ๆ ที่จะช่วยสนับสนุนโครงการ และแผนงานต่าง ๆ ให้ดำเนินการไปได้โดยสมบูรณ์

(3) เงื่อนไขข้อ 3 สถาบันอุดมศึกษาเอกชนต้องมีอาจารย์ประจำสอนวิชานั้นฐานเพียงพอเพื่อให้บริการทางด้านวิชาพื้นฐานทั่วไปของการจัดการศึกษาในระดับสถาบันอย่างเพียงพอ

(4) เงื่อนไขข้อ 4 สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะต้องปฏิบัติตามภารกิจลักษณะของสถาบันตามที่กำหนดในกฎทบวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2525) โดยเฉพาะจะต้องมีขีดความสามารถที่จะทำหน้าที่ในด้านบัณฑิตศึกษา การวิจัย ซึ่งจะต้องมีหน่วยงานทำหน้าที่รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวด้วย

(5) เงื่อนไขข้อ 5 สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะต้องแสดงให้เห็นถึงขีดความสามารถในการจัดหาและพัฒนาอาจารย์ประจำ โดยจัดให้อัตราส่วนอาจารย์ประจำต่อนักศึกษาอย่างน้อย 1 ต่อ 20 ภายในเวลา 5 ปี จากวันที่ได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนประเภทเป็นสถาบัน

ทั้งนี้ก่อนได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนประเภทเป็นสถาบัน สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะต้องจัดให้อัตราส่วนอาจารย์ประจำต่อนักศึกษา 1 ต่อ 30 ทั้งในภาพรวมในแต่ละสาขาวิชา และในกลุ่มวิชานั้นฐานทั่วไปในแต่ละปีด้วย

ข กรณีเปลี่ยนประเภทจาก "วิทยาลัย" เป็น "มหาวิทยาลัย" ต้องมีสาระสำคัญ 2 ประการคือ ข้อมูลล่าสุดของปีการศึกษาในการขอเป็นมหาวิทยาลัย และโครงการ/แผนงานต่าง ๆ ในช่วง 5 ปีข้างหน้า ซึ่งคณะกรรมการได้วางแนวทางในการพิจารณาไว้ดังนี้

(1) สถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็น "วิทยาลัย" เป็น "มหาวิทยาลัย" ได้ ก็ต่อเมื่อสถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้นได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดเดิมโดยครบถ้วนแล้ว

(2) สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะต้องจัดให้มีโครงการและแผนงานที่ชัดเจนในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา บุคลากร เงินทุนและอื่น ๆ ที่จะช่วยสนับสนุนโครงการและแผนงานให้ดำเนินการไปได้โดยสมบูรณ์

(3) สถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้นจะต้องจัดให้มีกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ และกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์กับคณิตศาสตร์ เพื่อให้บริการทางด้านวิชาพื้นฐานทั่วไปของการจัดการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยอย่างพอเพียง

(4) สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะต้องปฏิบัติตามภารกิจ ลักษณะของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะจะต้องมีขีดความสามารถที่จะทำหน้าที่ในด้านบัณฑิตศึกษา การให้บริการทางวิชาการ การวิจัย และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งจะต้องมีหน่วยงานทำหน้าที่รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น

การตราพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชนพ.ศ. 2522 แสดงว่ารัฐได้มีนโยบายในการสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาเอกชนกว้างขวางขึ้น ดังนั้นจึงมีเอกชนสนใจลงทุนเกี่ยวกับการศึกษา

ระดับนี้มากขึ้น จนกระทั่งปีพ.ศ. 2531 มีสถาบันอุดมศึกษาเอกชนทั้งสิ้น 25 แห่งดังนี้

- 1 มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
- 2 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- 3 สถาบันเทคโนโลยีสังคม (เกริก)
- 4 มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- 5 มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
- 6 วิทยาลัยอัสสัมชัญบริหารธุรกิจ
- 7 วิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
- 8 มหาวิทยาลัยเทคนิคสยาม
- 9 มหาวิทยาลัยพายัพ
- 10 วิทยาลัยแสงธรรม
- 11 วิทยาลัยศรีอีสาน
- 12 วิทยาลัยหัวเฉียว
- 13 วิทยาลัยคริสเตียน
- 14 วิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
- 15 วิทยาลัยศรีโสภณ
- 16 วิทยาลัยสยามบัณฑิต
- 17 วิทยาลัยรังสิต
- 18 วิทยาลัยพยาบาลเซนต์หลุยส์
- 19 วิทยาลัยบัณฑิตพัฒนโลก
- 20 วิทยาลัยมิชชั่น
- 21 วิทยาลัยภาคกลาง
- 22 วิทยาลัยเกษมบัณฑิต
- 23 วิทยาลัยบัณฑิตสกลนคร
- 24 วิทยาลัยโยนก
- 25 วิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตอนที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 นโยบายเกี่ยวกับอุดมศึกษา

2.1.1 ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 3 (2515 - 2519) รัฐบาลประสงค์ให้สถาบันอุดมศึกษามุ่งเน้นการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา จึงมีนโยบาย "เน้นการผลิต

บัณฑิตที่สนองความต้องการทางเศรษฐกิจ และสังคม เช่น เกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทยศาสตร์ และส่งเสริมการวิจัยสร้างตำราเรียน ในระดับอุดมศึกษา และได้นั้น ด้านมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคให้เป็นศูนย์วิชาการของแต่ละภาค รวมทั้งการริเริ่มให้มีวิทยาลัยชุมชนเพื่อผลิตกำลังคนระดับกลางที่ประเทศมีความต้องการมากด้วย" (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2524 : 85)

2.1.2 แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 4 (2520 - 2524) ได้กำหนดวัตถุประสงค์และนโยบายดังนี้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2520 : 56-58)

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 4

เพื่อให้การพัฒนาระดับอุดมศึกษาเป็นไปด้วยดียิ่งขึ้นและประสานสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระดับอุดมศึกษาระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) จึงมุ่งเน้นในวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ดังนี้คือ

- 1 ปรับปรุงโครงสร้างและการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงสร้างสรรคศิลปวัฒนธรรม
- 2 ปรับปรุงระบบการศึกษา ให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดียิ่งขึ้น
- 3 ขยายงานการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาระดับอุดมศึกษาส่วนรวมของชาติ โดยคำนึงถึงความพร้อม เอกลักษณะ ศักยภาพของสถาบัน และความต้องการของสังคมเป็นหลัก

นโยบายการพัฒนาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 4

เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ นโยบายการพัฒนาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 4 จึงได้กำหนดไว้ดังต่อไปนี้

- 1 ปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาให้สูงขึ้น โดยเน้นการยกระดับมาตรฐานการศึกษาและคุณภาพของอาจารย์
- 2 ปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหา สาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้มีภาคทฤษฎี และการปฏิบัติควบคู่กันไป พร้อมทั้งปรับปรุงการคัดเลือกเข้าสถาบันอุดมศึกษา เพื่อมุ่งผลิตผู้สำเร็จการศึกษาที่สามารถไปทำงานรับใช้สังคมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 3 ปรับปรุงและส่งเสริมการผลิตบัณฑิตในกลุ่มสาขาตามความต้องการของตลาด และที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาของประเทศ
- 4 วางพื้นฐานจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนต่าง ๆ ให้เหมาะสมตามขั้นตอนที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม
- 5 ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาได้ดำเนินการกิจในด้านการสอน การวิจัยค้นคว้า

แต่งตำรา รักษาศิลปวัฒนธรรมให้มากยิ่งขึ้น การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำงานบำรู้ง

6 ส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาแบบระบบเปิดในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ให้มากยิ่งขึ้น โดยเน้นการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนศึกษาได้ด้วยตนเอง

7 สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาของเอกชนขยายการศึกษาในสาขาวิชาที่สถาบันนั้น ๆ มีความพร้อม เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาของเอกชนได้ร่วมรับภาระในสาขาที่สถาบันนั้น ๆ มีความถนัดได้เต็มที่ ยกเว้นในด้านฝึกหัดครู และศึกษาศาสตร์ ซึ่งรัฐจะรับผิดชอบจัดแต่ผู้เดียว

8 ให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐปรับปรุงการเก็บค่าบำรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พร้อมทั้งระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อหารายได้ของสถาบันอุดมศึกษาเอง ภายในขอบข่าย หน้าที่ของสถาบัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระการเงินจากรัฐบาล

9 ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาร่วมมือ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินภารกิจที่เหมาะสมกับลักษณะพิเศษของสถาบัน ได้เต็มที่ และเพื่อปรับปรุงระบบอุดมศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น

2.1.3 แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 5 (2522 - 2529) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ และนโยบายดังนี้ (ทพวงมหาวิทยาลัย 2525 : 8-9)

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 5

เพื่อให้การวางแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 5 สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาไว้ดังนี้

1 เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาการศึกษาโดยส่วนรวมของชาติ โดยคำนึงถึงความพร้อม เอกลักษณ์ ศักยภาพของสถาบันอุดมศึกษา และความต้องการของสังคมไทย

2 เพื่อส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษา สามารถปฏิบัติภารกิจหลักได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำงานบำรู้งศิลปวัฒนธรรมของชาติ

3 เพื่อปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหาร และการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมุ่งยกระดับมาตรฐาน และคุณภาพของการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

นโยบายของการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 5

1 ปรับปรุงคุณภาพคุณภาพและมาตรฐานของการอุดมศึกษาให้สูงขึ้น โดยเน้นการยกระดับคุณวุฒิ และประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ ส่งเสริมการแต่งตำราภาษาไทย การจัดหาวัตถุประสงค์ที่ทันสมัย เพื่อจัดการศึกษา และวิจัยให้เพียงพอ และการปรับปรุงระบบบริหาร

ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2 ปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้มีความสมดุลระหว่างภาคทฤษฎีและประสบการณ์ภาคปฏิบัติ รวมทั้งควรจัดให้มีหลักสูตรระยะสั้นระยะยาว ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้การอุดมศึกษาสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้ดียิ่งขึ้น

3 จัดวางมาตรการที่จะประกันความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาควบคู่กับการขยายการผลิตบัณฑิตในกลุ่มสาขาวิชาการและวิชาชีพ ที่มีความต้องการกำลังคนสูงและ ยังมีความขาดแคลนอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรทางด้านการแพทย์ และการสาธารณสุข

4 สนับสนุนการวิจัยค้นคว้า เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ และเพื่อประยุกต์ผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยด้านการพลังงาน และการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาชนบท

5 ขยายงานบริการทางวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเน้นการเผยแพร่ความรู้ การฝึกอบรม และการศึกษาต่อเนื่องในรูปแบบต่าง ๆ

6 ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษา ดำเนินกิจกรรมด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเน้นการส่งเสริมจริยธรรม การสงวนรักษาและการเผยแพร่ศิลปและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

7 สนับสนุนให้นิสิต นักศึกษา มีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางด้านกีฬา ศิลปวัฒนธรรม และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมตามแนวนโยบาย และแผนพัฒนาเยาวชนของชาติ

8 สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาของ เอกชนขยายการศึกษาในสาขาวิชาที่สถาบันนั้น ๆ มีความพร้อม เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนได้ร่วมรับภาระในสาขาวิชาที่สถาบันนั้น ๆ มีความถนัดได้เต็มที่ ทั้งนี้จะได้ประกันโอกาสทางการศึกษา โดยกำหนดสัดส่วนของความรับผิดชอบในการผลิตบัณฑิตระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มหาวิทยาลัยเปิด และสถาบันอุดมศึกษาของเอกชน รวมทั้งจะได้กำหนดวิธีการส่งเสริมสนับสนุน ให้ชัดเจน

9 ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนร่วมมือกับหน่วยงานอื่นให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้ได้ประโยชน์สูงสุด รวมทั้งหามาตรการในการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาสนับสนุนกิจการอุดมศึกษาเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระงบประมาณจากรัฐบาล

2.1.4 แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 6 (2530 - 2534) ได้ดำเนินวัตถุประสงค์และนโยบายดังนี้ (ทบทวมหาวิทยาลัย 2530 : 8)

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 6

เพื่อพัฒนาการอุดมศึกษาโดยมุ่งให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการผลิตบัณฑิต วิจัย

บริการทางวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมได้อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

นโยบายของการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 6

- 1 ผลិតบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ สามารถปรับตัวให้เข้ากับภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และให้มีความสามารถในการสร้างงานและประกอบอาชีพอิสระได้
- 2 ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน จัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา และที่เหมาะสมกับความต้องการด้านพัฒนาวิชาการของประเทศ ตามความพร้อมของสถาบัน โดยเน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ
- 3 ให้ความสำคัญในการผลิตบัณฑิต ในสาขาที่มีความสำคัญต่อการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของประเทศ และการพัฒนาวิชาการ
- 4 ปรับปรุงหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น และสอดคล้องทันแก่การเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตลอดจนให้มีความสมดุลย์ระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ
- 5 ปรับปรุงคุณภาพอาจารย์และบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะเน้นประสิทธิภาพการสอนและการวิจัยของอาจารย์ และเพิ่มสัดส่วนวุฒิชองอาจารย์ สนับสนุนให้มีบุคลากรอย่างเพียงพอ ตลอดจนให้มีโอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การงานทัดเทียมกัน
- 6 ส่งเสริมการแต่งตำราภาษาไทย การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย และการปรับปรุงระบบสารสนเทศและห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการจัดการศึกษาและการวิจัยอย่างเพียงพอ
- 7 ปรับปรุงระบบบริหารของสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงโครงสร้าง การได้มาซึ่งผู้บริหารระดับต่าง ๆ และการปรับปรุงกฎ ระเบียบ ให้เอื้อต่อการพัฒนาการอุดมศึกษา
- 8 เร่งรัดให้มีการจัดทำแผนหลักระยะยาว เพื่อการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดย คำนึงถึงกำลังทรัพยากร และความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

2.1.5 นโยบายการบริหารของรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย ฯณฯ ทวีช กลิ่นประทุม (2531 : อัดสำเนา)

- 1 ปรับแผนการผลิตบัณฑิตให้ตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม โดยเน้น และเร่งรัดการผลิต สาขาวิชาด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่ขาดแคลน และมีความต้องการเพิ่มขึ้นรวมทั้งการเสริมสร้างความสามารถของบัณฑิต ในการสร้างงาน และประกอบอาชีพอิสระได้

2 สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ และเสริมสร้างขีดความสามารถ เพื่อจะช่วยให้ประเทศไทยพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยีได้มากขึ้น

3 ส่งเสริมการกระจายและขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปสู่ภูมิภาค และชนบทให้มากยิ่งขึ้น โดยมุ่งพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาในภูมิภาค ให้สามารถอำนวยความสะดวกทางการศึกษาให้กว้างขวาง และทั่วถึงยิ่งขึ้น

4 สนับสนุนให้เอกชนมีส่วนร่วมรับภาระในการจัดการศึกษา ระดับอุดมศึกษาให้มากยิ่งขึ้น โดยเน้นการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาของเอกชน ให้สามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน และขยายการเปิดสอนในสาขาวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการกำลังของตลาดแรงงานได้มากขึ้น

5 เร่งรัดการพัฒนาคณาจารย์ และมาตรฐานการศึกษา โดยการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคณาจารย์ ตำรา และการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ สนับสนุนการเรียนการสอน และการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6 เร่งรัดให้มีการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน เพื่อให้มีความคล่องตัว และเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามหลักของความเป็นอิสระและเสรีภาพทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา

7 สนับสนุนให้มีการระดมสรรพกำลัง และร่วมใช้ทรัพยากร และความชำนาญการที่มีอยู่ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน และระหว่างสถาบันอุดมศึกษา กับหน่วยงานภาคธุรกิจเอกชน เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถแสวงหาทรัพยากร จากแหล่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่เหมาะสม มาสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อจะช่วยให้พึ่งตนเองได้มากขึ้น

สรุปนโยบายและวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาตั้งแต่ระยะที่ 3 ถึงระยะที่ 6 นั้น พบว่า สาระสำคัญที่กำหนดไว้ในแต่ละแผนฯ นั้น กำหนดรายละเอียดมากน้อยต่างกัน และมีความแตกต่างกันไปตามภาวะเศรษฐกิจสังคม การเมือง การศึกษา ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปตามสมัย ซึ่งแต่เดิมนั้นการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษานั้น เพื่อความสมบูรณ์ของการศึกษาหรือของผู้เรียนเป็นสำคัญ มิได้ระบุถึงการเชื่อมโยงกับการเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมากนัก แต่แผนฯ ในระยะหลัง โดยเฉพาะแผนฯ ในระยะที่ 5 และระยะที่ 6 ได้กำหนดให้เห็นความเกี่ยวข้องระหว่างการศึกษากับการเศรษฐกิจและปกครองของประเทศด้วย ซึ่งในแต่ละแผนฯ นั้นมีการเน้นนโยบายต่างกันดังนี้

แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 3 มุ่งเน้นในเรื่องลดการสูญเสียในการศึกษาระดับปริญญาตรี และเน้นการผลิตบัณฑิตที่สนองความต้องการของเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนส่งเสริมการวิจัย การเขียนตำราในระดับอุดมศึกษา อีกทั้งยังเน้นการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยาลัยชุมชน

แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 4 มุ่งเน้นเรื่องคุณภาพการศึกษาและปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป เพื่อรับใช้สังคมอย่างมี

ประสิทธิภาพ ทั้งนี้มุ่งผลิตบัณฑิตในกลุ่มสาขาที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ ส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนไว้แต่การฝึกหัดครู และศึกษาศาสตร์ให้รัฐรับผิดชอบเอง

แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 มีการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ชัดเจนขึ้น โดยมุ่งเน้นเรื่องคุณภาพการศึกษาเหมือนกับแผนฯ ระยะที่ 4 แต่เพิ่มเติมในเรื่องยกมาตรฐานของการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้สูงขึ้น โดยมุ่งเน้นในเรื่องการยกระดับคุณวุฒิ และประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ ตลอดจนการแต่งตั้งตำรา การทำวิจัย เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังกำหนดนโยบายสนับสนุนด้านวิจัย บริการวิชาการแก่สังคม ทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างกว้างขวางชัดเจน และเพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนโดยกำหนดวิธีการส่งเสริม สนับสนุนอย่างกว้างขวาง ในเรื่อง ลีดส่วนของความรับผิดชอบในการผลิตบัณฑิตระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มหาวิทยาลัยเปิด และสถาบันอุดมศึกษาเอกชนอย่างชัดเจน

แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 มุ่งเน้นในเรื่องการประกอบอาชีพอิสระ โดย ส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนในการสอนระดับบัณฑิตศึกษา โดยเน้นคุณภาพมากกว่า ปริมาณ ผลิตบัณฑิตสาขาที่มีความสำคัญต่อการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ ปรับปรุงหลักสูตร ยึดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ปรับปรุงคุณภาพอาจารย์โดยเน้นการวิจัยของอาจารย์ เพิ่มลีดส่วนคุณวุฒิ นอกจากนี้ยังได้เร่งรัดให้มีแผนระยะยาวเพื่อพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา

2.2 หน้าที่และภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา

ภายใต้ขอบเขตนโยบายดังกล่าว สถาบันอุดมศึกษาเอกชนเป็นส่วนหนึ่งของการอุดมศึกษาไทยที่มีความสำคัญต่อระบบการศึกษาและมีส่วนช่วยพัฒนาลังคมไทย จึงต้องมีความรับผิดชอบ ในภารกิจ 4 ประการคือ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมเช่นเดียวกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ดังที่ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (2517 : 31-42) กล่าวถึงหน้าที่ และความรับผิดชอบของสถาบันอุดมศึกษา คือ สอนนิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ในศิลป วิทยาการยอดเยี่ยม วิจัยในศิลปวิทยาก้าวหน้าแตกฉานยิ่งขึ้น และอำนวยความสะดวก โดยตรงต่อ สังคม ประกอบ คุปรัตน์ (2523 : 20) ให้ความเห็นว่าการกิจ หรือหน้าที่ของการอุดมศึกษา ตามแนวสากลมีกม 3 ประการคือ การเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป การวิจัยและ สร้างความรู้ใหม่ เพื่อประโยชน์ทางทฤษฎีและปฏิบัติ และการบริการชุมชน ส่วนวิจิตร ศรีสอาน (2527 : 10-11) ให้ความเห็นว่าการอุดมศึกษาในประเทศไทยโดยทั่วไปจะทำหน้าที่หรือภารกิจ 4 ประการคือ การสอนวิชาการและวิชาชีพเพื่อสนองความต้องการกำลังคนของสังคม การวิจัย ค้นคว้าเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ บริการวิชาการแก่สังคม และถ่ายทอดวัฒนธรรม ปลูกฝัง ความเป็นพลเมืองดี ซึ่งสอดคล้องกับวัลลภา เทพหัสดินฯ (2531 : 3-4) กล่าวไว้ว่างานหลัก 4 ประการนี้เป็นงานที่สถาบันอุดมศึกษาทุกประเภทปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน ในลีดส่วนที่แตกต่างกัน

บางแห่งอาจจะเน้นด้านการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ บางแห่งก็พยายามที่จะให้มีภารกิจหลักครบ 4 ด้าน แต่เท่าที่ปฏิบัติกันอยู่ด้านทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจะน้อยกว่าด้านอื่น

จากแนวคิดดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า บทบาทและภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยมี 4 ประการคือ การสอนเพื่อผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพตามที่สังคมพึงประสงค์ การวิจัยเพื่อสร้างความรู้ใหม่ การบริการวิชาการ คือการนำความรู้ที่สถาบันมีอยู่นั้นมาเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี

การดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาเกี่ยวกับภารกิจและหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาเท่าที่ผ่านมามีปัญหาและอุปสรรคดังนี้ (กองแผนงาน 2518 : 8-11)

1. ด้านการสอน

1.1 การสอนในสาขาวิชาทางวิทยาศาสตร์มีมาตรฐานดีกว่าสาขาทางสังคมศาสตร์

1.2 การสอนในมหาวิทยาลัยในภูมิภาคมีประสิทธิภาพไม่เต็มที่ เนื่องจากอาจารย์

ใหม่ยังขาดประสบการณ์

1.3 ความรู้แขนงวิชาต่าง ๆ มุ่งแต่จะถ่ายทอดตาทฤษฎีที่เรียนมาจากต่างประเทศ

1.4 อาจารย์ผู้สอนไม่ค่อยจะคำนึงถึงหลักสูตร ทำให้เกิดการสอนเนื้อหาวิชาที่

ซ้อนกัน

1.5 นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่เรียนเพื่อปริญญามากกว่าใฝ่หาความรู้

2. ด้านการวิจัย

2.1 งบประมาณสำหรับด้านวิจัยมีน้อย อาจารย์ต้องสอนมากไม่มีเวลาสำหรับการ

วิจัย

2.2 คณาจารย์ยังขาดความสนใจและความสามารถในการวิจัย

2.3 ขาดการประสานงานระหว่างผู้ผลิตและผู้ใช้งานวิจัย

2.4 ยังขาดการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์

2.5 ไม่มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยเท่าที่ควร

3. ด้านบริการทางวิชาการแก่สังคม

3.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบายและเป้าหมายในด้านการให้บริการทาง

วิชาการแก่สังคมยังไม่ชัดเจน

3.2 การให้บริการวิชาการแก่สังคม ไม่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย

ทำให้ได้รับงบประมาณไม่เต็มที่

3.3 ในทัศนคติของคนภายนอก การให้บริการไม่ใช่หน้าที่ของมหาวิทยาลัย จึงมัก

ไม่ได้รับการสนับสนุน

4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

4.1 ไม่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

4.2 หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐไม่เข้าใจว่ามหาวิทยาลัยมีหน้าที่ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

จึงไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา

ประไพพรรณ โพธิ์กระจ่าง (2521 : 65-72) ได้วิจัยเรื่องบทบาทในด้านการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการแก่สังคม และการถ่ายทอดวิชาศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ผลการวิจัยปรากฏว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนส่วนใหญ่มีปริมาณของบทบาทที่เป็นจริงในด้านการสอน การวิจัย และการถ่ายทอดวิชาศิลปวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทในด้านการบริการทางวิชาการแก่สังคมอยู่ในระดับต่ำ และอาจารย์ส่วนใหญ่ของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีความคาดหวังต่อบทบาทในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวสูงกว่าความเป็นจริง นอกจากนี้ยังพบว่า อายุของสถาบันไม่มีอิทธิพลต่อบทบาทที่เป็นจริงของสถาบันอุดมศึกษาด้านใด ๆ ทั้งสิ้น

สำหรับวรรณกรรม และงานวิจัยของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา ที่สำคัญมีดังนี้

จูเลียส บี รอบเบอร์สัน (Roberson 1971 : p.4380) ได้ทำการวิจัยสำรวจจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับในสังคมของมหาวิทยาลัยในรัฐเทนเนสซี ได้พบว่า มหาวิทยาลัยควรจะมีบทบาทที่พึงประสงค์ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

- 1 บทบาทในการสนองความต้องการทางการศึกษาแก่ประชากรของรัฐ
- 2 ผลิตบัณฑิต และนักวิชาชั้นสูงให้แก่สังคม
- 3 พัฒนารักษาการต่าง ๆ เพื่อเตรียมการรับใช้สังคมในระยะยาว
- 4 เสริมสร้างและรักษาบรรยากาศแห่งวัฒนธรรมให้แก่ชุมชน
- 5 พยายามพัฒนาให้ประชากรเข้าใจและซาบซึ้งในประเพณีวัฒนธรรมของรัฐ
- 6 สนับสนุนให้ผลิต และคณะวิชาต่าง ๆ ทำการวิจัย

เจมส์ เอ เพอร์กินส์ (Perkins 1973 : 3) ได้กล่าวถึงองค์การและหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาว่า การจัดระเบียบองค์การในมหาวิทยาลัยโดยทั่วไป มีคณะกรรมการซึ่งมีสิทธิตามกฎหมายที่จะแต่งตั้งกำหนดตัวอธิการบดีผู้บริหาร เพื่อทำการอนุมัติคณะต่าง ๆ ที่จะสอน และคัดเลือกนักศึกษาเข้าเรียน คณะผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาจะร่วมมือกันเพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินภารกิจทั้ง 3 ประการคือ การเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัย และการบริการชุมชน แต่การจัดระเบียบขององค์การในมหาวิทยาลัยไม่ได้ง่ายอย่างที่กล่าวมา ตามความจริง

แล้ว โครงสร้างองค์กรของมหาวิทยาลัยบางสถาบันยังล้าสมัย ไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน ดังนั้น การปฏิบัติภารกิจของมหาวิทยาลัยจึงไม่สามารถทำให้สำเร็จลุล่วงได้ เพราะฉะนั้นในอนาคตมหาวิทยาลัยควรจะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างขององค์กรใหม่ให้เหมาะสมกับภารกิจ คือ การเรียนการสอน การวิจัย การบริการชุมชน และภารกิจใหม่คือ การสร้างชุมชนประชาธิปไตยในอุดมคติ ซึ่งภารกิจดังกล่าวนี้ มหาวิทยาลัยได้มีการดำเนินการในภารกิจแต่ละด้าน ดังนี้

ภารกิจด้านการสอน มหาวิทยาลัยที่ตั้งใหม่ จะได้รับความเชื่อถือจากสังคมได้นั้น จะต้องตั้งอยู่บนความ เสมอภาค ความเป็นอิสระ และการได้รับการยอมรับ เชื่อถือ จากสถาบันหรือองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ความจำเป็นในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยจะอยู่ที่รากฐานความต้องการของสังคม และในขณะเดียวกันต้องได้รับการยอมรับจากองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจากรัฐด้วย ส่วนการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาในตอนเริ่มแรก ไม่สู้จะมีปัญหามากนัก เนื่องจากมีผู้เรียนจำนวนน้อย ภายหลังเมื่อมีผู้เรียนจำนวนมากขึ้น การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องขยายขนาดตาม มีการลงทุนในการจัดตั้ง และมีทรัพยากรที่ต้องดูแลรักษา ขณะเดียวกันความก้าวหน้าทางวิชาการ และความรู้ ได้มีเพิ่มขึ้น จนทำให้ต้องแบ่งแยกจำเพาะเจาะจงลงไปออกเป็นรายวิชาย่อย ๆ เพิ่มขึ้น เมื่อมีรายวิชามากขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการกำหนด และการจัดขอบเขตโดยการจัดตั้งวิทยาลัย และภาควิชา เพื่อควบคุมดูแลการลอนรายวิชาต่าง ๆ ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเสนอสาระทางวิชาการ เรียงไปตามลำดับทำให้เกิดแบบของการบรรยาย และเกิดความจำเป็นที่จะให้ผู้เรียนและผู้สอนต้องมาพบกันตามช่วงเวลา อันเป็นจุดกำเนิดของการมีชั้นเรียน มีรายวิชา มีกิจกรรม มีการผลิตสื่อการสอน และมีทุนการศึกษาซึ่งมหาวิทยาลัยเป็นผู้พิจารณาจัดสรรให้ การติดต่ออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนทำให้ต้องสร้างสถานที่สำหรับอยู่อาศัย อาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษาในยุคแรกนั้น มีไว้เพื่อตอบสนองภารกิจเบื้องต้นของสถาบันอุดมศึกษา คือ การสอนและการถ่ายทอดวิชา (Perkins 1973 : 3-6)

ภารกิจด้านวิจัย แต่เดิมการสอน และการวิจัยนับเป็นงานประเภทเดียวกัน แต่ในปัจจุบันการสอนและการวิจัยจัดเป็นภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีลักษณะต่างกัน และมีบ่อยครั้งที่พบว่า การทำงานทั้งสองประเภทมีลักษณะตรงกันข้ามกัน และต้องการโครงสร้างของระบบงานต่างกัน จึงได้มีผู้เสนอให้แยกภารกิจการสอนและการวิจัยออกจากกัน แต่พยายามหาหนทางให้กิจกรรมทั้งสองประเภทสมดุลย์กัน ต่อมาในศตวรรษที่ 19 ผลงานวิจัยใหม่ ๆ มีมากยิ่งขึ้น ทำให้การจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยยากยิ่งขึ้น ก่อนศตวรรษที่ 19 งานวิจัยยังคงแฝงอยู่ในการสอน ต่อมาการให้ทุนการศึกษา และทุนการวิจัยมีผลกระทบโดยตรงต่อการสอน อาจารย์ผู้สอนสามารถนำผลวิจัยมาใช้ประโยชน์ต่อการสอน ซึ่งทำให้การสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนการศึกษาของนักศึกษาก็เปลี่ยนเป็นการศึกษาแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยมหาวิทยาลัยจะเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำเท่านั้น ก่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ ๆ ที่ดีต่อการเรียนการสอน แต่บางครั้งมีปัญหาเพราะผลงานวิจัยใหม่ ๆ อาจขัดแย้งกับแนวคิดแบบเก่า ๆ ในปัจจุบันนี้การวิจัย

เปลี่ยนแปลงจากการทำเป็นรายบุคคลมาเป็นการทำวิจัยเป็นหมู่คณะ โดยที่ต้องอาศัยห้องทดลอง เครื่องมือ และการศึกษานอกสถานที่ประกอบด้วย และสิ่งที่ต้องคำนึงคือผลการวิจัยจะต้องสอดคล้องกันกับความต้องการของสังคม และงานวิจัยจะมีประสิทธิภาพ หรือได้รับการยอมรับหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความตั้งใจ และความเอาใจใส่ของผู้วิจัย (Perkins 1973 : 6-8)

ภารกิจด้านบริการวิชาการแก่สังคม มหาวิทยาลัยได้ให้บริการแก่สังคม โดยการผลิตบัณฑิต สมัยก่อนในอเมริกา สถาบันอุดมศึกษาจะมีหน้าที่ผลิตนักศึกษาให้ออกมารับใช้สังคมเท่านั้น เช่น สาขาเกษตรจะเน้นการสอน การค้นคว้า เพื่อบริการเกษตรกร แต่ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยได้มีความสัมพันธ์และมีการร่วมมือกับหน่วยงานเอกชน และได้รับการสนับสนุนจากรัฐ จึงทำให้มหาวิทยาลัยทำหน้าที่บริการสังคมแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้ จะต้องค้นคว้า วิจัย เพื่อนำมาบริการสังคมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น และในปัจจุบันนี้มีปัญหาเกี่ยวกับภารกิจด้านนี้อยู่ 2 ประการ คือ ประการแรกการบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้ เพราะบางครั้ง ไม่มีอาจารย์ที่มีความสามารถสอนในวิชาที่สังคมต้องการได้ และการวิจัยจะได้รับทุนจากรัฐเพียงร้อยละ 50-60 (Perkins 1973 : 10) เท่านั้น โครงการวิจัยหลายโครงการไม่ผ่านความเห็นชอบของรัฐ จากสาเหตุนี้ทำให้มหาวิทยาลัยไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้ และปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้รับการแก้ไขเลย ดังนั้นผลงานวิจัยจึงไม่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและทำให้ไม่สามารถที่จะศึกษาวิจัยได้ต่อเนื่อง ประการที่สองการบริการสังคมเป็นหน้าที่ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาต้องปฏิบัติ แต่ปฏิบัติได้ยากภายใต้ระบบบริหารของสถาบันอุดมศึกษา ยิ่งไปกว่านั้นยังมีลักษณะที่ขัดแย้งกันระหว่างการให้บริการสังคมกับความเป็นอิสระของสถาบันอุดมศึกษา ขณะที่มติสภาราชชน เป็นฝ่ายกำหนดรูปแบบของการให้บริการสังคมจากสถาบันนั้น สถาบันอุดมศึกษาเองก็จำเป็นต้องดำรงมาตรฐานของสถาบันไว้ และต้องการความเป็นอิสระจากความกดดันของสังคม (Perkins 1973 : 10-12)

ภารกิจด้านการสร้างชุมชนประชาธิปไตยในอุดมคติ เมื่อไม่กี่ปีมานี้ ภารกิจหน้าที่ลำดับที่สี่ได้ถูกรวบรวมเข้ากับการสอนการค้นคว้าวิจัยและการบริการชุมชน โดยหน้าที่ใหม่นี้มาจากข้อเสนอที่ว่า นโยบายของสถาบันอุดมศึกษาจะต้องทำตามปรารถนาของสังคมและคนในสังคม ตามรูปแบบของสังคมประชาธิปไตย ดังนั้นรูปแบบการบริหารและการจัดระบบการทำงานของสถาบันอุดมศึกษาต้องคล้อยตามแนวคิดของสังคมประชาธิปไตยด้วย ซึ่งตามนัยนี้อำนาจบริหารในสถาบันอุดมศึกษาจึงไม่ได้มาจากกลุ่มอำนาจกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่มาจากการแสดงออกซึ่งความประสงค์ของกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษา เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างบริหาร กลุ่มอำนาจต่าง ๆ ได้พยายามเรียกร้องที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสถาบันหน้าที่ใหม่นี้จึงตกอยู่ในฐานะของเครื่องมือสำหรับการปฏิบัติงานให้เป็นระบบยิ่งขึ้น สถาบันอุดมศึกษาจึงได้พัฒนาจากรูปแบบของชุมชนวิชาการ และระบบราชการ มาอยู่ในองค์การ มีการตั้งจุดมุ่งหมายขององค์การ ก้าวแจกแจงหน้าที่การทำงานตามความสามารถทั้งนี้ เพื่อจะได้จัดสรรการใช้ทรัพยากรเพื่อบรรลุถึงจุดหมายที่วางไว้ (Perkins 1973 : 12-13)

จากแนวความคิดของเจมส์ เอ. เพอร์คินส์ อาจสรุปหน้าที่และภารกิจของสถาบันอุดมศึกษามี 4 ประการ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นหน้าที่ ที่สถาบันอุดมศึกษาต้องปฏิบัติไม่ว่าสถาบันนั้นจะมีจุดมุ่งหมาย นโยบายอย่างไร การสอนยังคงเป็นหน้าที่เบื้องต้นของสถาบันอุดมศึกษา การวิจัยมีการเจริญเติบโตมากขึ้น มีขอบข่ายของการวิจัยกว้างขวางออกไปและมีแนวโน้มที่จะเลื่อนตนเองไปสู่สถาบันเฉพาะแห่งเพื่อการวิจัย การให้บริการสังคมทำได้กว้างขวางขึ้น แต่รูปแบบของการให้บริการไม่แน่นอน แล้วแต่ความต้องการของสังคม มีการนำแนวคิดของประชาธิปไตยเข้าไปใช้ในการดำเนินภารกิจของสถาบันยิ่งไปกว่านั้นสังคมได้มีแนวโน้มที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการดำเนินภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาด้วย

2.2.1 ภารกิจด้านการสอนและผลิตบัณฑิต

คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานการปฏิรูปการศึกษา (2518 : 192-213) ได้เสนอว่าให้สถาบันอุดมศึกษามีเสรีภาพในทางวิชาการคือ มีเสรีภาพในด้านการสอน การวิจัย และมีอิสระในการดำเนินกิจการในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับ ซึ่งจะมีผลถึงการสอนและผลิตบัณฑิตได้อย่างมีคุณภาพ ส่วนปิวย อิงภากรณ์ (2516 : 56) ให้ความเห็นว่า การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาจะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นถ้าอาจารย์และนักศึกษามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน และตัวอาจารย์ต้องมีบทบาทหลัก คือ บทบาทการสอน ผู้เป็นอาจารย์จึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีความสนใจทางวิชาการ วิจิตร ศรีสอาน (2527 : 11) กล่าวว่า ส่วนมหาวิทยาลัยควรจะวางจุดมุ่งหมายที่ผสมผสานการศึกษาเพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพ และความสามารถในทางปัญญาของบุคคลควบคู่กัน ไปด้วยกับการสอน เพื่อให้ นักศึกษามีความสามารถไปประกอบอาชีพและทำงานในอาชีพนั้น ๆ ด้วย ในทำนองเดียวกัน วัลลภา เทพหัสดินฯ (2529 : 4-9) ให้ทัศนะว่าการผลิตบัณฑิตนับเป็นภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาโดยสากล ทั้งนี้เพราะการลงทุนในระดับอุดมศึกษาเป็นการลงทุนที่สูง และมุ่งหวังที่ผลิตทรัพยากรของประเทศซึ่งเป็นรากฐานของการอุดมศึกษามาแต่อดีต สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องมีการดำเนินงานเพื่อให้บัณฑิตบริบูรณ์ด้วยความรู้ และวิทยาการอย่างเต็มที่สามารถนำวิชาความรู้ไปประกอบอาชีพที่สังคมต้องการได้ ปัจจัยหลักที่สำคัญของสถาบันก็คือ นิสิต นักศึกษา อาจารย์ และ สิ่งแวดล้อม ที่จะทำให้เกิดผลกระทบไปสู่การเรียนการสอน ซึ่งเป็นภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น สมควรที่ทุกฝ่ายจะต้องช่วยกันพิจารณาแสวงหาแนวทางที่ถูกต้องในการส่งเสริมการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาให้ก้าวไกล

นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษาควรจัดกิจกรรมเสริมการผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ดัง สมคิด ทองสิมา (2521 : 34-36) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยผู้เรียนในด้านต่าง ๆ คือ

1. ค้นพบ และทราบอย่างแน่ชัดว่าตนเองมีความสามารถพิเศษ ความถนัด และความสนใจที่แท้จริงในเรื่องใด โดยการลองเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตนชอบ

2 มีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญเพิ่มเติมมากขึ้น ในวิชาที่เรียนตามหลักสูตร เพราะได้ฝึกฝนหาความรู้เพิ่มเติม แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นกัน อันเป็นวิธีการปรับปรุงด้านการศึกษาล่าเรียนให้ดีขึ้นด้วย

3 รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ทั้งเพื่อตนเอง และส่วนรวม ช่วยลดปัญหาด้านความประพฤติ และระเบียบวินัยให้น้อยลง

4 ส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจในวิชาที่เรียนมากยิ่งขึ้น เพราะได้เข้าร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมและสอดคล้องกับวิชาที่เรียนแขนงนั้น ๆ

5 ทำให้รู้จักรับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ และฝึกฝนความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เพราะได้ทำงานกลุ่ม อันเป็นโอกาสให้ได้ฝึกคุณลักษณะที่ดีของแต่ละคน ไปด้วย

6 ฝึกให้รู้จักทำงานหารายได้พิเศษ เพราะเป็นการสร้างเสริมนิสัยในการทำงานที่ดี

7 ในด้านปรับตัวของผู้เรียน ทำให้รู้จักวิธีทำงานเป็นหมู่ รู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง รู้จักเตรียมตัวเพื่อชีวิตอนาคตเมื่อสำเร็จจากสถาบันไปแล้ว ช่วยสร้างเสริมบุคลิกภาพ และสุขภาพจิตที่ดี

8 สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนที่เรียนด้วยกัน และได้ร่วมงานกับผู้ที่มีความสนใจในด้านเดียวกัน

การจัดกิจกรรมในมหาวิทยาลัยมีลักษณะไม่พึงปรารถนาหลายประการ เป็นต้นว่า ไม่เปิดโอกาสให้นักศึกษาส่วนใหญ่เข้าร่วมอย่างเต็มที่ เป็นกิจกรรมที่เป็นไปเพื่อความเด่น หรือความหรรหามากกว่าความดี และเป็นสร้างเสริมบุคลิกภาพของผู้ทำกิจกรรมอย่างแท้จริง กิจกรรมสำหรับนิสิตมหาวิทยาลัยผู้ซึ่งออกไปมีบทบาทอย่างมากและอย่างสำคัญในสังคมนั้น ควรเป็นกิจกรรมที่มีการฝึกฝนในด้านความคิด เช่น จัดกิจกรรมในลักษณะของการอภิปราย ได้เถียง สัมมนา เป็นต้น เพื่อฝึกให้นักศึกษาเป็นผู้มีเหตุผล มีหลักการ มีความคิด และมีวิจญาณ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการในมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง (ไพฑูริย์ ลินลาวัฒน์ 2511 : 27-32)

2.2.2 การกิจด้านวิจัย

นอกจากบทบาททางการสอนแล้ว การวิจัยเพื่อเสาะแสวงหาความรู้ใหม่และเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ เป็นภารกิจหน้าที่ ที่สถาบันอุดมศึกษาต้องกระทำตั้ง นัทยา สายหู (2516 : 98) กล่าวว่างานวิจัยเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัยที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าการสอน และควรยอมรับว่าการวิจัยเป็นการสร้างประโยชน์ในด้านความรู้ ให้แก่นิสิตนักศึกษา และสังคมโดยตรง ทั้งยังเป็นการสร้างฐานะ และศักดิ์ศรีของมหาวิทยาลัยด้วย ในทำเดียวกัน บัวย อิงภากรณ์ (2517 : 54) มีความเห็นว่า การวิจัยมีประโยชน์มาก ควรเร้าหรือจูงใจตลอดจนกระตุ้นให้คณาจารย์ ประชาชน ได้มีส่วนร่วมรับรู้และเข้าใจความสำคัญของงานวิจัย เพราะ

งานวิจัยจะช่วยให้การวินิจฉัยปัญหา การกำหนดนโยบาย การจัดทำโครงการใหญ่ ๆ มีโอกาสผิดพลาดได้น้อย และมีทางที่จะบรรลุความสำเร็จได้มาก ทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้เลือกวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด โดยเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานพอสมควร ระเบียบ ภาวิไล (2515 : 15-16) กล่าวว่า มหาวิทยาลัยที่ไม่มีหรือไม่นับสนุนการวิจัยยังไม่ได้ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เพราะภารกิจอันหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษาคือ การสร้างสรรค์วิชาการ การแสวงหาความรู้จากธรรมชาติโดยตรงด้วยตนเอง ถ้าอาจารย์ไม่ทำการวิจัย หรือคิดค้นในชั้นรากฐานเพื่อให้รู้จักธรรมชาติในสาขาวิชาการของตนเอง ความรู้ที่อาจารย์มีสำหรับถ่ายทอดไปยังศิษย์ก็เป็นเพียงสิ่งที่จำมาจากการเรียน การอ่านผลงานตำราบรรณานุกรมของนักวิชาการในแหล่งอื่น อาจารย์จึงเป็นเหมือนเครื่องบันทึกหรือสมุดหนังสือที่เคลื่อนที่ได้ พูดได้เท่านั้น เมื่ออาจารย์เริ่มต้นคิดค้นและวิจัยด้วยตนเอง บรรยากาศทางวิชาการที่มีสภาพโปร่งแจ้ง แข็งขัน จะเกิดขึ้นแทนที่บรรยากาศอันเฉื่อยชา ซึมเซา ทั้งนี้เป็นเพราะทั้งอาจารย์ และนิสิต นักศึกษาเกิดความรู้ลึกลง กำลังเผชิญหน้ากับแหล่งความรู้ที่มีชีวิตชีวา นอกจากนี้ กำแหง พลังกูร (ม.ป.ป. : 15-16) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการทำงานของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาว่า ควรจะได้ปรับปรุงระบบการทำงานของอาจารย์ให้มีเวลาทำการศึกษาวิจัยให้เพียงพอ โดยเฉลี่ยปริมาณงานให้อาจารย์ทุกคนมีส่วนสม่ำเสมอตามสมควรไม่ควรให้อาจารย์บางคนทำการสอนมากเกินไป จรรยา สุวรรณทัต (2518 : 84) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่าควรสนับสนุนการวิจัยในท้องถิ่นและชนบทอย่างจริงจัง และมากขึ้นกว่าเดิม เพราะการวิจัยไม่เพียงแต่ทำให้เกิดความรู้ความคิดต่าง ๆ ทางด้านวิชาการเท่านั้น แต่ยังได้ผลต่อการพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้รู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองพิจารณามากขึ้นอีกด้วย ปกรณ์ อังคุสิงห์ (2517 : 139-142) ได้เสนอในรายงานการสัมมนามหาวิทยาลัยครั้งที่ 2 ไว้ดังนี้

1. การสอน และการวิจัย เป็นงานหลักของอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย อาจารย์ควรจะได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ที่ทัดเทียมกับความก้าวหน้าในทางวิชาการ อาจารย์ควรได้รับการสนับสนุนให้มีการปรับปรุงความรู้ทางวิชาการของตนให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ
2. มหาวิทยาลัยควรให้ความสะดวกแก่อาจารย์ในเรื่องอุปกรณ์ และเครื่องมือในทางวิชาการ อาทิเช่น บริการห้องสมุดและห้องทดลองควรให้มีเพียงพอแก่การสอน และการวิจัยของอาจารย์
3. มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้อาจารย์มีโอกาสแสดงออกซึ่งผลงานและความสำเร็จทางวิชาการของอาจารย์ การหาทุนสนับสนุนในการวิจัยและการเขียนตำรา การจัดให้มีสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย การจัดเอกสารทางวิชาการ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องอันควรสนับสนุน เพราะจะเป็นช่องทางให้อาจารย์ได้แสดงความรู้ ความสามารถของตน และยังเป็นประจักษ์พยานแห่งความสำเร็จทางวิชาการของอาจารย์แต่ละคนอีกด้วย
4. มหาวิทยาลัยควรสนับสนุนให้มีการประชุมทางวิชาการ และการแลกเปลี่ยนทางวิชาการเพื่อเป็นปัจจัยกระตุ้นให้อาจารย์เกิดความตื่นตัวในทางวิชาการมากยิ่งขึ้น

5. มหาวิทยาลัยควรสนับสนุนให้อาจารย์มีโอกาสไปศึกษาต่อ หรือไปรับการอบรมหรือค้นคว้าอยู่เสมอ

ลิปพนนท์ เกตุทัต (2518 : 80) กล่าวว่า อุปสรรคของการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาคือ การขาดแคลนผลงานการวิจัย เนื่องจากอาจารย์ที่มีความสามารถในการวิจัยมีน้อย ระบบบริหารสถาบันอุดมศึกษาไม่เอื้ออำนวยให้การวิจัยรุดหน้าไปได้ เพราะนักวิจัยจะต้องเสียเวลาดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ของระเบียบปฏิบัติของทางราชการที่ใช้มาตรฐานในหน่วยงานทั่วราชอาณาจักร จรรยา สุวรรณทัต (2518 : 84-87) ให้ทัศนะว่าการวิจัยยังไม่เป็นที่ยอมรับและให้ความเชื่อถือในการนำไปใช้ ผู้วิจัยหรือสถาบันการวิจัยต่างก็ทำการวิจัยกันไป ผู้ปฏิบัติหรือผู้ใช้ก็ยังคงปฏิบัติและใช้ความคิดดั้งเดิมของตน ขาดการประสานความเข้าใจระหว่างกัน ในหมู่ผู้วิจัย และในหมู่ผู้วิจัยกับผู้ปฏิบัติ และระบบการเงินไม่จูงใจให้ทำงานวิจัยเป็นหลัก

ส่วนงานวิจัยในประเทศไทย มาณี ลมธิลัมพันธ์และคณะ (2521 : 15-46) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสำรวจการนำผลงานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยไปใช้ (งบประมาณปี 2515-2518) ผลการวิจัยได้ผลดังนี้คือ ผลการสำรวจจากการส่งแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ระหว่างปีพ.ศ.2515 - พ.ศ.2518 สำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย 295 เรื่อง และมหาวิทยาลัยทั้ง 8 แห่งได้ใช้งบประมาณมหาวิทยาลัยสำหรับทุนอุดหนุนการวิจัย 486 เรื่อง ทั้ง 781 เรื่องนี้ แยกออกเป็นสาขาวิทยาศาสตร์ร้อยละ 80.28 สังคมศาสตร์ร้อยละ 16.13 และมนุษยศาสตร์ร้อยละ 3.59 มหาวิทยาลัยที่มีโครงการวิจัยมากที่สุดคือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีงานวิจัยเป็นร้อยละ 66.3 ของงานวิจัยทั้งหมด และจากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามปรากฏว่า ร้อยละ 75.4 ของงานวิจัยของกลุ่มตัวอย่างเป็นงานวิจัยประยุกต์ และมีสัดส่วนมากกว่างานวิจัยบริสุทธิ์ผสมประยุกต์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความมีนัยสำคัญ .005 ($X^2 = 169, d.f = 2$) และงานวิจัยเหล่านี้ร้อยละ 73 เป็นงานวิจัยสาขาวิทยาศาสตร์ ทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มีจำนวนน้อย สัดส่วนของงานวิจัยทั้ง 3 สาขาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความมีนัยสำคัญ .005 ($X^2 = 169.06, d.f = 2$) และร้อยละ 58 ของงานวิจัยใช้วิธีการทดลอง ร้อยละ 47 เป็นการสำรวจ

ในการนำผลงานวิจัยไปใช้ พบว่ามีเพียงร้อยละ 43.7ของกลุ่มตัวอย่างที่ผลงานวิจัยได้ถูกนำไปใช้ ร้อยละ 29.6 ยังไม่ได้ถูกนำไปใช้ และร้อยละ 26.8ไม่ทราบว่างานวิจัยของตนถูกนำไปใช้หรือไม่ สำหรับผลงานวิจัยที่ถูกนำไปใช้แล้วร้อยละ 75.8 เป็นงานวิจัยประยุกต์ และได้ถูกนำไปใช้ปฏิบัติการทางวิชาการมากที่สุดคือร้อยละ 54.3 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ร้อยละ 51.6 ถูกนำไปใช้แก้ปัญหาลังคม เช่น ปัญหาความเป็นอยู่ของประชาชน ความปลอดภัย สุขภาพ ส่งเสริมวิชาชีพ ร้อยละ 16.8 ถูกนำไปใช้แก้ปัญหาในสถาบันของตน ในด้านความช่วยเหลือนักศึกษา การบริหารนักศึกษา (ส่วนใหญ่ของงานวิจัยที่ถูกใช้ในด้านต่าง ๆ มักจะเป็นงานวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์มากกว่าแบบอื่น)

ผลการสัมภาษณ์ผู้แทนด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้ข้อสรุปสอดคล้องกับข้อมูลจากแบบสอบถามคือ สถาบันต่าง ๆ ได้นำผลการวิจัยไปใช้ด้านวิชาการเป็นส่วนใหญ่ในด้านการเรียนการสอน เป็นเอกสารอ้างอิง และเป็นพื้นฐานในการวิจัยต่อ นอกจากนี้สถาบันต่าง ๆ ยังได้นำผลการวิจัยเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงสภาพสังคมในมหาวิทยาลัย และมีหน่วยงานในสังคมไทยและต่างประเทศได้นำผลงานวิจัยบาง เรื่องของอาจารย์ไปใช้อีกด้วย

2.2.3 ภารกิจด้านบริการวิชาการแก่สังคม

การบริการวิชาการแก่สังคมเป็นหน้าที่ประการหนึ่งในสี่ประการของสถาบันอุดมศึกษาคือ สอน วิจัย บริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (วีระ วิเศษณ์คำ 2520 : 3) แม้งานสอน งานวิจัยจะเป็นงานหลักก็ตาม แต่การบริการชุมชนก็ถือว่ามีสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า เพราะการบริการชุมชนจะช่วยสนับสนุนให้การสอน การวิจัย ตรงกับสภาพความเป็นจริงในสังคมมากที่สุด (ธงชัย ปภัสราทร 2517 : 70) ซึ่งรัฐบาลก็ได้เห็นความสำคัญ จึงได้กำหนดนโยบายในการส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาได้ดำเนินงานบริการวิชาการแก่ชุมชน โดยการร่วมมือกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถพัฒนาได้อย่างกว้างขวางทั่วถึงทันต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน และสอดคล้องกับความพร้อมในด้านทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของสถาบัน (สายสุรี จุติกุล 2516 : 5) ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงถือว่าหน้าที่ในการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนเป็นหน้าที่ และคุณธรรม ที่ต้องปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงตามนโยบายที่ตั้งไว้ เพราะสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งความพร้อมทางวิชาการสูงสุด จึงควรกระจายความรู้ไปสู่สังคม ปัจจุบันมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องใกล้ชิดกับสังคม ช่วยแก้ปัญหาสังคม นำสังคมและสนองความต้องการของสังคม (วิจิตร ศรีสอ้าน ม.ป.ป. : 2)

การที่สถาบันอุดมศึกษาจะจัดการบริการวิชาการแก่สังคม จะต้องศึกษาถึงความต้องการทางด้านวิชาการของชุมชนเสียก่อน ซึ่งฟิลลิป เอช คูมส์ (Coombs 1974 : 5) ได้จำแนกความต้องการของชุมชนออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ด้านการศึกษาทั่วไป หรือความรู้พื้นฐาน อันได้แก่ การอ่านออก เขียนได้ คิดเป็น ความเข้าใจในวิทยาศาสตร์เบื้องต้น และสิ่งแวดล้อมทั่วไป เป็นต้น
2. ด้านการศึกษาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ในครอบครัว อันได้แก่ การอนามัย และโภชนาการ คหกรรมศาสตร์ การเลี้ยงดูเด็ก การซ่อมแซมปรับปรุงบ้านเมือง การวางแผนครอบครัว เป็นต้น
3. ด้านการศึกษาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน อันได้แก่ การปกครองท้องถิ่น การสหกรณ์ เป็นต้น
4. ด้านการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ ได้แก่ การพัฒนาความรู้และทักษะเฉพาะอย่าง ในการประกอบอาชีพที่สัมพันธ์กับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและความต้องการทางสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน

นอกจากนั้นตามรายงานจากการสัมมนาเรื่องภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทย
มุ่งหวัง ซึ่งโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยจัดขึ้นเมื่อวันที่ 14 - 17 ธันวาคม 2517 ณ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ที่ประชุมสัมมนาได้สรุปข้อบช่ายและการประสานงานในการให้บริการ
สังคมไว้ว่า

1. การให้บริการสังคมควรมุ่ง เพื่อสนองความต้องการและแก้ปัญหาของสังคม
 2. ควรจะพิจารณาให้แน่นอนว่าจะ เป็นไปในรูปอาสาสมัครหรือบังคับบรรจุนใน
หลักสูตร และรัฐบาลควรมีบทบาทร่วมด้วยสักเพียงใด
 3. ควรถือหลักการให้และการรับ คือเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัย
กับสังคม มิใช่เป็นการให้หรือรับเพียงอย่างเดียว
 4. มหาวิทยาลัยในภูมิภาคควรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงาน และประชาชน
ในภูมิภาคนั้นเป็นพิเศษ และให้โอกาสแก่ผู้นำชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในสภามหาวิทยาลัยบ้าง ซึ่ง
จะช่วยให้มหาวิทยาลัยได้ทราบปัญหาและความต้องการของภูมิภาค และร่วมกันพัฒนาภูมิภาคนั้น
- นอกจากนี้ที่ประชุมสัมมนาครั้งนี้อย่าง ได้แนะแนวทางเพื่อปรับปรุงภารกิจด้านบริการ
สังคมไว้เป็นข้อเตือนใจแก่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ว่า

1. มหาวิทยาลัยควรจะวางนโยบายและข้อบช่ายของการให้บริการสังคมให้
ชัดเจน
2. มีการวางแผนและติดตามประเมินผลด้วย
3. ควรแสวงหาความสนับสนุนร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้
เป็นการร่วมมือกันทำงาน มิใช่ทำงานซ้อนกัน

ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องกำหนดบทบาทของตนเองในการให้บริการ
วิชาการแก่สังคม โดยสนองตอบความต้องการของสังคมในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ดังเช่น อมร
รักษาลัตย์ (2512 : 4-5) ได้เสนอแนวคิดว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นสมมองของสังคมจึงถือหลัก
ส่งเสริมให้อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาได้นำความรู้ที่มีอยู่ไปเผยแพร่แก่ประชาชน หน่วยราชการ
รัฐวิสาหกิจ และธุรกิจทั่วไป โดยยอมรับว่าเป็นงานในหน้าที่อย่างหนึ่ง และยอมรับให้เป็นผลงาน
ประจำปีด้วยตามปกติการบริการสังคมครอบคลุมถึงการไปแสดงปาฐกถา อภิปรายกลุ่ม รับเชิญไป
เป็นที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญการสอน และนำอภิปรายในการฝึกอบรมต่าง ๆ

นอกจากการบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาที่จัดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าว
แล้ว ไพฑูรย์ พงศบุตร (2517 : 87) ให้ความเห็นว่าสถาบันอุดมศึกษาควรให้บริการทาง
วิชาการในหลายลักษณะ เช่น

1. การสอน โดยใช้หลักสูตรพิเศษต่างจากหลักสูตรการสอนตามปกติ
2. การฝึกอบรมวิชาชีพเฉพาะอย่าง
3. ปาฐกถา
4. การอภิปราย

5. สัมมนา
6. จัดนิทรรศการทางวิชาการ
7. เผยแพร่เอกสารทางวิชาการทางสื่อมวลชน
8. ออกปฏิบัติงานในท้องที่

พร สุวรรณวาจกกสิกิจ และสุรพล จันทราปต์ย์ (2522 : 189-190) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับรูปแบบในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ดังนี้

1. จัดทำหลักสูตรการศึกษา หรือหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพที่ตรงตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น ให้มีลักษณะจบในตัว (Terminal Program) ซึ่งผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้จากการเข้าศึกษาหรืออบรมระยะสั้น ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพได้ทันทีโดยไม่เสียเวลาในการประยุกต์มากนัก หากเป็นไปได้ควรให้การฝึกอบรมในความรู้และวิธีการที่ใช้ได้เลยในสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่นผู้เข้ารับการอบรม
2. จัดทำโครงการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทุกอาชีพและทุกวัย เลือกสรรวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล ครอบครัว และชุมชน การจัดหลักสูตรวิชาต่าง ๆ ให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้รับบริการแสดงความต้องการว่าต้องการศึกษาวิชาใดบ้าง
3. จัดการประชุมทางวิชาการ การสัมมนา การอภิปราย โดยร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน และให้ประชาชนทุกอาชีพเข้ามีส่วนร่วมด้วย เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เข้าร่วมประชุม สัมมนา หรืออภิปราย จะสามารถนำไปปรับใช้ในท้องถิ่นของตนได้
4. จัดนิทรรศการทางวิชาการ แสดงการสาธิตวิธี สาธิตผล เพื่อให้เห็นของจริง และเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าเดิม และเห็นแนวทางว่าควรจะนำไปปรับใช้ในท้องถิ่นของตนหรือไม่
5. เผยแพร่ความรู้โดยผ่านทางสื่อมวลชน ใช้ระบบโทรคมนาคมทางไกลเพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษา ให้ประชาชนได้รับโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกัน
6. จัดทำเอกสารเผยแพร่ในรูปแบบที่อ่านง่าย ใช้ได้จริงในสภาพท้องถิ่นนั้น
7. จัดรายการตอบปัญหาทางไปรษณีย์และทางวิทยุกระจายเสียง
8. จัดโครงการนำอาจารย์ นิสิต นักศึกษาออกพัฒนาชนบท เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคคลและสังคม โดยร่วมศึกษา ร่วมทำงาน และร่วมแก้ไขปัญหา ให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร โดยบุคคลในชุมชนนั่นเอง
9. จัดโครงการเยี่ยมเยียนตามบ้านเรือน (Home Visiting) เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาด้านการประกอบอาชีพและปัญหาด้านอื่น ๆ

จากแนวคิดดังกล่าว อาจสรุปการให้บริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษา ในลักษณะทั่วไปไว้ดังนี้

1. การให้บริการชุมชนที่มีลักษณะเป็น โครงการหรือปฏิบัติการที่มีกำหนดเวลา ค่อนข้างจะแน่นอนเช่น โครงการพัฒนาต่าง ๆ

2. การให้บริการชุมชนที่มีลักษณะเป็น โครงการอบรม เพื่อให้ความรู้ทาง วิชาการแก่กลุ่มบุคคลโดยมีโครงการการอบรมและกำหนดเวลาที่ค่อนข้างจะแน่นอน และอาจมีการ ให้วุฒิบัตร หรือประกาศนียบัตร

3. การให้บริการชุมชนที่กระทำเป็นครั้งคราวให้แก่หน่วยราชการหรือเอกชน เช่นการบรรยาย การแสดงนิทรรศการ การจัดการประชุม การจัดสัมมนาการ เป็นต้น

ส่วนปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมของสถาบัน อุดมศึกษา ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ (2530 : 124-125) พบว่า

1. ในระดับสถาบัน ยังขาดการวางแผนและแนวทางการดำเนินงานที่เป็น ระบบและปฏิบัติจริง จึงทำให้ขาดทิศทางที่ชัดเจนในการจัดบริการวิชาการ และเกิดความสับสน และซับซ้อนกันอยู่มากในการดำเนินงานด้านนี้

2. ความจำกัดด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากรัฐบาล และสถาบันอุดมศึกษา ส่วนใหญ่ก็ยังมีศักยภาพน้อยในการแสวงหาการสนับสนุนเพิ่มเติมจากแหล่งภายนอก

3. การขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ และอุทิศตนในด้านบริการสังคมอย่าง จริงจังและต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากการขาดจิตสำนึกถึงภาระหน้าที่ของตนในด้านนี้ และขาดระบบ การจูงใจที่เหมาะสม

4. ขาดระบบกลไกและมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการติดตาม กำกับ และ ประเมินผลการดำเนินงานอย่างจริงจัง ทำให้ไม่มีข้อมูลเพียงพอ หรือไม่สามารถนำผลการ ประเมินมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานได้เท่าที่ควร

5. การร่วมมือประสานงานระหว่างหน่วยงานภายในสถาบัน ระหว่างสถาบัน และระหว่างสถาบันกับแหล่งภายนอก ในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมยังไม่เพียงพอ ส่วน ใหญ่อยู่ในสภาพต่างคนต่างทำ ตามความพร้อมของแต่ละสถาบันเป็นหลัก จึงไม่สามารถระดม ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดทั้งด้านบุคลากรและอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้มาใช้ในการให้บริการ แก่สังคมได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ยังพบปัญหาในการศึกษาวิจัยว่า สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีจุดอ่อนใน เรื่องการบันทึกข้อมูล และขาดระบบข้อมูลเกี่ยวกับกวดให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ทำให้ข้อมูล ด้านนี้ขาดความสมบูรณ์ ทำให้ดูเหมือนว่าสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ มีการให้บริการทางวิชาการแก่ สังคมไม่มากเท่าที่ควร

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีอยู่หลายเรื่อง ดังเช่น เรื่องที่เกี่ยวกับประวัติดังกล่าว งานบริการ สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ซึ่ง ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2516 : ๓-๖) ได้ ศึกษาประกอบไว้ในการวิจัย เรื่องพัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย พบว่า งานบริการ สังคมในส่วนของมหาวิทยาลัย เริ่มต้นที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งจัดให้มีสำนักงานส่งเสริม

ฝึกอบรมในปี พ.ศ. 2509 เท่านั้น นอกนั้นเป็นค่ายอาสาพัฒนาของนิสิตนักศึกษา ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2501

ในปีต่อมา วิลสัน จูมปาแฝด (2520 : 27-79) ได้ศึกษาเกี่ยวกับงานด้านการบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นการวิเคราะห์เอกสาร ตอนหลังเป็นการสำรวจความคิดเห็น โดยใช้แบบสอบถาม จากการวิเคราะห์พบว่า สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งในจังหวัดมหาสารคามเป็นสถาบันที่มุ่งผลิตครูเป็นส่วนใหญ่ จึงจัดงานบริการวิชาการแก่สังคมในด้านการศึกษามาก ส่วนลักษณะงานบริการวิชาการแก่สังคมมากที่สุดได้แก่ การอบรมสัมมนา รองลงมาได้แก่ การสอนกลุ่มสนใจ การจัดนิทรรศการ การปาฐกถา การบรรยายพิเศษ การสาธิต การเผยแพร่ความรู้ทางสื่อมวลชน ตามลำดับ ซึ่งอุปสรรคในการดำเนินงานได้แก่ สถาบันอุดมศึกษาไม่มีงบประมาณเพื่อการนี้โดยเฉพาะและวิทยากรยังไม่มีความคล่องตัว

ประสิทธิ์ เทียมเดช (2521 : 26-39) ได้ทำวิจัยเรื่อง การบริการชุมชนของวิทยาลัยครูตามทัศนะของผู้บริหารการศึกษา ครู และผู้นำท้องถิ่นในเขตการศึกษา 5 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารการศึกษา และครูมีความต้องการการบริการชุมชนด้านการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการสูงเป็นอันดับหนึ่ง แต่ผู้นำท้องถิ่นต้องการการบริการชุมชนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบทัศนะของทั้งสามกลุ่มต่อการบริการชุมชนของวิทยาลัยครูปรากฏว่า ทั้งสามกลุ่มมีทัศนะไม่แตกต่างกัน ทั้งด้านการบริการที่เป็นจริงและการบริการที่ต้องการให้วิทยาลัยครูปฏิบัติ

เมื่อเปรียบเทียบความต้องการการบริการจากวิทยาลัยครูกับการบริการที่วิทยาลัยครูปฏิบัติอยู่พบว่า ความต้องการการบริการจากวิทยาลัยครูของผู้บริหารการศึกษาและผู้นำท้องถิ่นไม่แตกต่างจากการบริการที่วิทยาลัยครูปฏิบัติอยู่ แต่ความต้องการการบริการของครูสูงกว่าการบริการที่วิทยาลัยครูปฏิบัติอยู่ อย่างมีนัยสำคัญที่ .01

กนก ไบบัว (2524 : 28-42) ได้วิจัยเรื่อง การบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนและประชาชนที่ประกอบอาชีพต่างกันมีความต้องการรับการบริการสังคม ในด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และด้านการศึกษาแตกต่างกัน ส่วนการบริการสังคมด้านอนามัยและชีวิตครอบครัว ความต้องการของกลุ่มผู้รับบริการไม่แตกต่างกัน

ผู้บริหารและอาจารย์มีความเห็นว่า การบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาที่ทำอยู่จริงกับควรทำ มีความแตกต่างกันคือ ควรให้บริการสังคมมากกว่าที่ทำอยู่จริง ส่วนความคิดเห็นที่มีต่อการบริการสังคมที่ทำอยู่จริง ระหว่างผู้บริหารกับอาจารย์ ไม่แตกต่างกัน

ศิริชัย อัสสระโชติ (2526 : 56-83) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของกลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้ในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

1. เนื้อหาในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน จากการวิจัย พบว่า เนื้อหา ด้านการศึกษาวิทยาลัยครูได้ให้บริการมากที่สุด รองลงไปคือ ด้านการเกษตร ด้านสังคมและ วัฒนธรรม ด้านอนามัย และชีวิตครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองการปกครอง

2. วิธีดำเนินการในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน วิทยาลัยครูใช้ภาควิชา เป็นหน่วยงานหลักในการให้บริการชุมชนมากที่สุด รองลงไปใช้คณะวิชาและวิทยาลัย ส่วนวิทยาลัย ครูร่วมกับหน่วยงานอื่นยังมีน้อย การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยครูยัง ไม่มี หน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ข้อค้นพบที่เสริมข้อมูลดังกล่าวคือ อาจารย์วิทยาลัยครูมีความเห็นว่าควรมีศูนย์หรือคณะกรรมการรับผิดชอบ ทำหน้าที่ประสานงานใน การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน วิทยาลัยครูควรมีเป้าหมายในการให้บริการทางวิชาการแก่ ชุมชน เพื่อให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้ มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ช่วยแก้ไขปัญหาสังคม และ ตระหนักในความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาจารย์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรนำ อาจารย์ไปสู่ชนบทมากขึ้น โดยที่โครงการการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนที่เป็นอยู่ พบว่า วิทยาลัยให้บริการอยู่ในมากกว่าภายนอกสถาบัน

3. ลักษณะการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน จากการวิจัย พบว่า วิทยาลัยครู ใช้วิธีฝึกอบรมหรือประชุมปฏิบัติการ การสาธิตทดลอง และการเผยแพร่ความรู้ทางสื่อมวลชน ใน ระดับมาก ส่วนการบรรยายปฏิบัติในระดับปานกลาง

4. ผู้ให้บริการ จากการวิจัยพบว่า อาจารย์จากภาควิชาต่าง ๆ ให้บริการ ทางวิชาการมากที่สุด รองลง ไปคือกลุ่มอาจารย์และนักศึกษาร่วมกันให้บริการ ส่วนกลุ่มอาจารย์ บริการร่วมกับบุคคลอื่นยังมีน้อย

ในด้านของผู้รับบริการ จากการวิจัยพบว่า กลุ่มที่สำคัญที่สุดคือ ครูประจำการ และบุคลากรทางการศึกษา รองลง ไปเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษา และกลุ่มเกษตรกร ส่วนกลุ่มผู้ ประกอบธุรกิจ และกรรมกรผู้ใช้แรงงานยังได้รับบริการจากวิทยาลัยครูน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ

5. ปัญหาและอุปสรรคในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน พบว่า งบประมาณ เป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอันดับ 1 ในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน งบประมาณที่ได้จาก ทางราชการ จากผู้รับบริการ และผู้บริจาค ซึ่งมีจำกัดไม่พอกับงบประมาณในการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคอันดับ 2 คือ ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นสาเหตุ ทำให้การทำงานซ้ำซ้อน และขาดการสื่อสารระหว่างหน่วยงานจึงเกิดความสิ้นเปลืองทรัพยากร ปัญหาและอุปสรรคอันดับที่ 3 ผู้บริหารยัง ไม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับด้านการให้บริการทาง วิชาการแก่ชุมชนเท่าที่ควร บางครั้งขาดการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร ทำให้กลุ่มผู้ให้บริการขาด ขวัญและกำลังใจ

6. รูปแบบในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน จากการวิจัยพบว่า วิทยาลัยครู ควรเป็นศูนย์กลางในด้านวิชาการของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้ามาศึกษาหาความรู้และ ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่

จากงานวิจัยเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า งานด้านบริการวิชาการแก่สังคมเป็นงานที่มีความสำคัญมากขึ้นทุกทีและมีแนวโน้มว่าจะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เพราะสถาบันอุดมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีโอกาสในการรับใช้สังคมได้ตามกำลังความสามารถ และความพร้อมของสถาบัน

2.3.4 ภารกิจด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

"วัฒนธรรม" ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Culture ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า "Cultura" หมายถึงการเพาะปลูก และการปลูกฝัง ซึ่งหมายถึงการปลูกฝังสิ่งที่ดีงาม เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามในชีวิต ฉะนั้นคำว่า "วัฒนธรรม" จึงแปลตามพยัญชนะว่าสภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม วัฒนธรรมคือพฤติกรรมมาจาก ทำที่ และกิจกรรม และรวมทั้งสิ่งที่ผลิตขึ้นจากกิจกรรม ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการแสดงออกของใจ วัฒนธรรมจะประจักษ์แก่เราได้ก็ที่ตัวคนและสิ่งที่คนสร้างขึ้นเท่านั้น (เสาวณีย์ จิตต์หมวด 2525 : 16)

สาโรช บัวศรี (2525 : อัดสำเนา) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า หมายถึง "ความดี ความงาม และความจริงในชีวิตมนุษย์ ซึ่งปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ได้ตกทอดมาถึงเราในปัจจุบัน หรือเราได้ปรับปรุงและสร้างสรรค์ขึ้นในสมัยของเราเอง"

พิทยา สายหู (2525 : อัดสำเนา) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมเป็น 2 ลักษณะคือ

ก. ในหมู่ชาวต่างประเทศที่เป็นสามัญชนธรรมดา เมื่อใช้คำว่า "Culture" มักหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นแบบอย่างมารยาทความประพฤติและรสนิยมของชนชั้นสูง หรือผู้มีการศึกษาสูง มีความซาบซึ้งในศิลปะวรรณคดี ฯลฯ

ข. ในหมู่ชาวต่างประเทศสมัยใหม่ ที่เป็นนักวิชาการโดยเฉพาะในแขนงวิชาทางสังคมศาสตร์ เมื่อใช้คำว่า "Culture" ก็มักใช้ตามความหมายที่กำหนดไว้ในวิชามนุษยวิทยา (Anthropology) และสังคมนิยม และวิชาอื่น ๆ ในสังคมศาสตร์ รับผิดชอบต่อกันมาจนเป็นสากลทั่วไปในหมู่ผู้รู้ผู้เรียน ตามนัยนี้ คำว่า Culture หมายถึง แบบอย่างการดำรงชีวิตของกลุ่มซึ่งสมาชิกเรียนรู้ ถ่ายทอดกันไปด้วยการสั่งสอน อบรม ทั้งทางตรงและทางอ้อม

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมหมายถึง ผลของการกระทำที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นสิ่งที่ดีงามก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม อาจเพิ่งมีขึ้นหรือมีมานานแล้ว และได้มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากความหมายดังกล่าวจะเห็นว่าไม่ได้ระบุว่าวัฒนธรรมประกอบด้วยอะไรบ้าง ซึ่งโดยทั่วไปประกอบด้วย 4 ส่วนคือ

1. องค์กรวัตถุ (Instrumental and symbolic Objects) คือสิ่งที่มีรูปร่างแต่เป็นสัญลักษณ์ ซึ่งได้แก่ ภาษาและตัวเลข เป็นต้น
2. องค์กรการ (Organization) คือกลุ่มที่มีการจัดตั้งขึ้นอย่างมีระเบียบ เช่น ชมรม สโมสร สมาคม ซึ่งองค์กรที่เล็กที่สุดได้แก่ ครอบครัว

3. องค์มติ (Concepts) ได้แก่ความคิด ความเข้าใจ ความศรัทธา และอุดมการณ์ต่าง ๆ เช่น ความคิดในทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ความเข้าใจในเรื่องมนุษย์

4. องค์พิธีการ (Usages) ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงออกมาในรูปพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเกิด การตาย การปลูกบ้านใหม่ โดยพิธีการเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพสังคมท้องถิ่น (เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2525 : 17) นอกจากนี้สิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งในการศึกษาค้นวัฒนธรรมคือ ความเข้าใจในการแยกประเภทของวัฒนธรรม โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น บ้านเรือน เครื่องใช้ และเครื่องนุ่งห่ม วัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ ศาสนา จรรยา ศิลปะ แต่สิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับสภาพมองไม่เห็น เพราะมันอยู่ในความรู้สึก ถ้าจะปรากฏก็ต้องปรากฏออกมาทางวัตถุเหมือนกัน ถ้าจะแบ่งให้ละเอียดขึ้นตามแนวสากลจะสามารถแบ่งวัฒนธรรมออกได้ 5 สาขา (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2525 : เอกสารอัสสัมชัญ) ดังนี้

1. สาขามนุษยศาสตร์ ว่าด้วยเรื่อง ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ค่านิยม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทไทยในสังคมการปกครอง กฎหมาย

2. สาขาศิลปกรรม ว่าด้วยเรื่อง ภาษาและวรรณคดี การละคร นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ ดนตรี สถาปัตยกรรม ภูมิภาครรม ศิลปกรรม วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์

3. สาขาการช่างฝีมือ ว่าด้วยเรื่อง การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ อุตสาหกรรมในครัวเรือน

4. สาขาคหกรรมศาสตร์ ว่าด้วยเรื่อง อาหาร การแต่งกาย การตกแต่งบ้าน ยารักษาโรค การดูแลเด็ก ครอบครัว มารยาทในการกินอยู่ การต้อนรับแขก การประกอบอาชีพ เลี้ยงผ้า

5. สาขากีฬาและนันทนาการ ว่าด้วยเรื่อง การละเล่นกีฬาพื้นเมือง เช่น ฟันดาบ ต่อยมวย กระบี่กระบอง ตะกร้อ สะบ้า หมากรูก

ส่วนการส่งเสริมทำนุบำรุงรักษาวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญมาก ซึ่งหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (2525 : 48) กล่าวถึงการรักษาวัฒนธรรมไว้ว่า การสืบทอดวัฒนธรรมไม่เหมือนกับการสืบทอดมรดกที่เป็นวัตถุอันได้แก่ การรักษาของเก่าไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลงเหมือนอย่างเข้าพิพิธภัณฑ์ แต่การรักษาสืบทอดวัฒนธรรมนั้น คนในสังคมต้องยอมรับความจริงข้อหนึ่งว่า วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีกมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ วัฒนธรรมบางอย่างไม่สามารถปรับให้เข้ากับชีวิตของคนในสังคมได้ก็สูญไป ฉะนั้นในการรักษาสืบทอดวัฒนธรรมจึงควรจะต้องพิจารณาวัฒนธรรมที่สามารถปรับให้เข้ากับสังคมไทย ๆ ได้ ในการที่จะส่งเสริมและทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรมนั้น (ไพบลีย์ ปักซี่ อ่างถึง คุณหญิงเข็มลิริ บุญยสิงห์ 2525 : 248) ได้กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมและฟื้นฟูวัฒนธรรมดังนี้

1. กิจกรรมใดก็ตามที่เป็นกำลังเสริมความสามัคคีจะช่วยกันส่งเสริมกิจกรรมนั้น

2. กิจกรรมใดก็ตามที่เป็นการส่งเสริมความเสมอภาค ความเป็นธรรมในสังคมจะช่วยให้ส่งเสริมกิจกรรมนั้น
3. กิจกรรมใดก็ตามที่เป็นการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ จะช่วยให้ส่งเสริมกิจกรรมนั้น
4. กิจกรรมใดก็ตามที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จะช่วยให้ส่งเสริมกิจกรรมนั้น
5. กิจกรรมใดก็ตามที่เป็นการส่งเสริมทำให้เกิดการพัฒนาโดยทั่วไปก่อให้เกิดสันติสุข และเป็นการนันทนาการที่เหมาะสม ควรช่วยกันรื้อฟื้นขึ้นมา

วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก และเป็นสิ่งหนึ่งในภารกิจทั้ง 4 ด้านของสถาบันอุดมศึกษา การให้ความรู้ความคิดทางวัฒนธรรม ช่วยให้แต่ละคนเลือกบทบาทที่ตนต้องการมีส่วนร่วมในสังคม และสอนว่าแต่ละคนจะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างไร ช่วยประสมประสานกลุ่มและบุคคลต่าง ๆ ให้เข้ากันเป็นสังคมเดียวกันได้ และเป็นแหล่งการริเริ่มทางวัฒนธรรมทางสังคม (สมจิตต์ ลิทธิไชย 2517 : 102-106) นอกจากนี้บทบาทในการถ่ายทอดและรักษาศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษา ที่ได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาทุกแห่ง คือ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ภารกิจในด้านนี้ มหาวิทยาลัยกระทำในรูปของกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมตามความถนัด และความสนใจของนิสิตนักศึกษา (วิจิตร ศรีสอ้าน 2518 : 43)

ส่วนงานวิจัย บำรุง สุขพรรณ (2524 : 67) ได้วิจัยเรื่องบทบาทและผลการปฏิบัติงานของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมในการเผยแพร่ฟื้นฟู พัฒนาความคิดจิตใจ และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อประชาชนในชนบท จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ความร่วมมือของประชาชนในการร่วมดำเนินการให้ความร่วมมือดีมากในทุกด้านที่ดำเนินงาน เช่น ด้านศาสนา และประเพณี สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานนั้น พบว่า มีปัญหาด้านขาดวัสดุอุปกรณ์ ขาดงบประมาณ ขาดเจ้าหน้าที่ และขาดการสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรม ผลงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า งานส่งเสริมวัฒนธรรมเป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือและปัจจัยหลาย ๆ ด้าน ถึงแม้จะมีศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมประจำจังหวัดแล้วก็ตาม ก็ไม่อาจดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้โดยสมบูรณ์แต่เพียงฝ่ายเดียว ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนในชาติ การทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติจึงจะดำเนินไปได้ด้วยดี และได้รับความสำเร็จตามเป้าหมาย

นฤทธิ์ ศรีวรรณ (2526 : 56-93) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคใต้ ที่มีต่อการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินบทบาทในการทำนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ ของวิทยาลัยครูในเขตภาคใต้นั้นยังจัดอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย
2. วิธีดำเนินงานการส่งเสริมทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่นในเขตที่วิทยาลัยครูแต่ละแห่งรับผิดชอบนั้น สรุปได้ดังนี้

ลักษณะงานที่วิทยาลัยครูทั้ง 9 แห่งปฏิบัติมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การจัดนิทรรศการ

รองลงมาคือการจัดการแสดงและสาธิต และที่ปฏิบัติน้อยเป็นอันดับสุดท้ายคือการจัดตั้งชมรมและกลุ่มผู้สนใจ

วิธีการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จ คือ การร่วมมือกับสถาบันเอกชน องค์กร และหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ

กิจกรรมด้านวัฒนธรรมที่วิทยาลัยทั้ง 9 แห่งจัดให้กับนักศึกษา เยาวชน และประชาชน เพื่อการส่งเสริม เผยแพร่ ฟันฟู ปลุกฝัง และจรรโลงวัฒนธรรมนั้น มุ่งเน้นในรูปแบบของวิธีการอื่น ๆ ค่อนข้างมาก รองลงมา คือ การจัดประกวดและแข่งขันการวิจัยศึกษาและรวบรวม

กิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมที่วิทยาลัยครูทั้ง 9 แห่ง จัดให้กับนักศึกษา เยาวชน และประชาชน แล้วได้รับผลสำเร็จมากที่สุด คือ กิจกรรมประเภทเผยแพร่ โดยการจัดนิทรรศการ ประกอบการแสดงและสาธิต

3. ปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรมในแต่ละด้านนั้น เป็นปัญหาหรืออุปสรรคที่จัดอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย แต่ที่เป็นปัญหาสำคัญคือ ปัญหาด้านบุคลากร รองลงมาคือ ปัญหาในด้านวิชาการ และในด้านปัญหาทั่วไป

4. สำหรับแนวทางในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมในเขตภาคใต้ นั้น มีแนวทางดังนี้ ด้านการบริหาร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ควรตั้งเจ้าหน้าที่วัฒนธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อเป็นตัวแทนในการประสานงานและติดตามผลงานทางด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะ

ด้านการพัฒนาบุคลากร การจัดสัมมนาและการทัศนศึกษาดูงานจะเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้กับบุคลากรเป็นอย่างดี

ด้านการจัดกิจกรรม ควรตั้งกลุ่มและชมรมผู้สนใจทางด้านวัฒนธรรมขึ้นตามงานอาชีพในชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ

ด้านการประชาสัมพันธ์ เสียงตามสายและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น พร้อมทั้งวารสารของศูนย์วัฒนธรรม เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่สามารถเผยแพร่ทางด้านวัฒนธรรมได้อย่างดีที่สุด

ด้านการศึกษาและการปรับปรุงหลักสูตร ควรศึกษาค้นคว้าทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น แล้วนำมาจัดเป็นตำราเรียนหรือหนังสืออ่านประกอบสำหรับการเรียนในชั้นต่าง ๆ เพื่อปลุกฝังค่านิยมในวัฒนธรรมไทยให้แก่ นักเรียน นักศึกษา และประชาชน

ลักษณะ เรชาศิลา (2526 : 58-93) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคเหนือที่มีต่อการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติ ผลการวิจัยพบว่า

1. วิทยาลัยครูในเขตภาคเหนือ ยังดำเนินบทบาทในการทำนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติได้ไม่เต็มที่ การจัดกิจกรรมอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย

2. ลักษณะงานทางด้านวัฒนธรรมที่วิทยาลัยครูในเขตภาคเหนือ ได้จัดให้มีขึ้น 5 อันดับแรกคือ การจัดงานประเพณี การจัดนิทรรศการ การจัดพิพิธภัณฑ์หรือหอวัฒนธรรม การ

จัดการแสดงและสาริต และการฝึกสอนและอบรม ส่วนวิธีดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จมากที่สุดคือการร่วมมือกับสถาบันเอกชน องค์กรและหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ รองลงมาคือการดำเนินงานเป็นเอกเทศ และอันดับสุดท้ายคือการสนับสนุนให้หน่วยงานอื่นจัดทำ

ในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม เผยแพร่ ฟื้นฟู ปลูกฝัง และจรรโลงวัฒนธรรมวิทยาลัยครูในเขตภาคเหนือปฏิบัติอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย แต่กิจกรรมที่ดำเนินบทบาทได้ในลักษณะที่เป็นการสอนมีการปฏิบัติมากกว่ากิจกรรมในลักษณะอื่น ๆ และกิจกรรมที่วิทยาลัยครูจัดให้นักศึกษา เยาวชน และประชาชนแล้วได้รับความสำเร็จมากที่สุดคือ การจัดงานประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่น รองลงมาคือ การจัดนิทรรศการทางด้านวัฒนธรรม และอันดับสุดท้าย คือ การจัดประกวดมารยาทของนักศึกษาและการให้การอบรมทางด้านวัฒนธรรมแก่ประชาชน

3. ปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานเพื่อการทำงานบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นของวิทยาลัยครูในเขตภาคเหนืออยู่ในระดับค่อนข้างน้อย แต่ปัญหาที่อยู่ในระดับสูงกว่าปัญหาด้านอื่น ๆ คือปัญหาด้านบุคลากร รองลงมาคือ ปัญหาทั่วไป เช่น ความสนใจของอาจารย์ที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม ความเหมาะสมของเวลาในการจัดกิจกรรม เป็นต้น และผลจากการสัมภาษณ์ปรากฏว่า ปัญหาซึ่งวิทยาลัยครูในเขตภาคเหนือประสบนอกเหนือไปจากปัญหาดังกล่าวคือปัญหาด้านงบประมาณและปัญหาการไม่ทราบเป้าหมายในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม

4. จากข้อค้นพบดังกล่าว จึงมีแนวทางในการทำงานบำรุงวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือดังนี้ คือ วิทยาลัยครูควรประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไปยังประชาชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ใช้สื่อมวลชนจัดพิมพ์หนังสือ เป็นต้น ผู้บริหารวิทยาลัยครูต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บริหารระดับจังหวัดเพื่อการปฏิบัติงานร่วมกัน และผู้บริหารวิทยาลัยครูสามารถกำหนดให้ศูนย์วัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งในวิทยาลัยครู เพื่อให้ทุกคนในวิทยาลัยครูเกิดความตระหนักถึงภาระหน้าที่ของวิทยาลัยครู ส่วนนักศึกษาและประชาชนควรจัดตั้งชมรมผู้สนใจด้านวัฒนธรรมขึ้น นอกจากนี้ควรใช้ประโยชน์จากพระสงฆ์และผู้ใหญ่ในการถ่ายทอด และเผยแพร่ วัฒนธรรมไปยังหมู่บ้าน

ตอนที่ 3 แนวคิดที่ได้จากวรรณกรรมและงานวิจัย

จากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปแนวคิดเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการวิจัยได้ดังนี้

1. พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2522 ได้กล่าวถึงภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในส่วนของ "วิทยาลัย" ดังนี้

- (ก) ดำเนินการให้การศึกษาในด้านวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงในบางสาขาวิชา
- (ข) ดำเนินการให้การศึกษาเพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา ปริญญา ในชั้นที่ไม่สูงกว่าปริญญาโท และประกาศนียบัตรบัณฑิต

(ค) มีภารกิจด้านการสอน และการผลิตบัณฑิต และอาจกระทำภารกิจเกี่ยวกับวิจัยหรือการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม หรือการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติด้วยก็ได้

จะเห็นได้ว่าในภารกิจทั้ง 4 ด้านนั้น "วิทยาลัย" มีภารกิจหลักที่ต้องดำเนินการคือ การผลิตบัณฑิต ส่วนภารกิจด้านวิจัย บริการวิชาการแก่สังคม และทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนั้น จะดำเนินการเพียงใดเป็นเรื่องของแต่ละสถาบัน ซึ่งเท่าที่ปฏิบัติกันอยู่กันจะมีสัดส่วนที่แตกต่างกันตามนโยบายและลักษณะเฉพาะของสถาบัน ซึ่งบางแห่งเน้นการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ บางแห่งก็พยายามที่จะให้มีภารกิจหลักครบทั้ง 4 ด้าน

2. ภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาที่ปฏิบัติกันอยู่นั้น จะต้องสนองความต้องการของสังคม

3. การวิเคราะห์ภารกิจวิทยาลัยเอกชนตั้งแต่ปี 2513-2530 ที่ได้จัดสรรงบประมาณและงานวิจัยที่ยกมานั้น ได้แนวคิดจากหน้าที่และภารกิจหลักของการอุดมศึกษาที่เป็นสากล และภารกิจหลักของการอุดมศึกษาไทย ซึ่งการวิจัยนี้ได้แยกวิเคราะห์ออกเป็น 4 ด้านคือ

- ก. ด้านการสอนและผลิตบัณฑิต
- ข. ด้านการวิจัย
- ค. ด้านการบริการทางวิชาการแก่สังคม
- ง. ด้านการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

4. ในส่วนของการพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ภารกิจวิทยาลัยเอกชนนั้น ผู้วิจัยได้นำพื้นฐานของการอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศเป็นข้อมูลประกอบ รวมทั้งได้นำทฤษฎีทางอุดมศึกษาของ Perkins มาประยุกต์เพื่อเป็นเกณฑ์ในการสร้างแบบสำรวจสถาบันที่เกี่ยวกับภารกิจของวิทยาลัยเอกชนให้เหมาะสมและรัดกุมยิ่งขึ้น โดยนำมาใช้เป็นแนวทางดังนี้

ก. ภารกิจด้านการสอน และผลิตบัณฑิต

- 1) จำนวนนักศึกษาในแต่ละคณะวิชาที่สถาบันอุดมศึกษาเอกชนผลิต
- 2) วัตถุประสงค์ในการดำเนินการด้านกิจกรรมเสริมการผลิตบัณฑิต
- 3) หน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ
- 4) ประเภทของกิจกรรมเสริมการผลิตบัณฑิต
- 5) ลักษณะและรูปแบบของกิจกรรมเสริมการผลิตบัณฑิต
- 6) การสนับสนุนกิจกรรมเสริมการผลิตบัณฑิต
- 7) ผลกระทบต่อสถาบัน
- 8) ปัญหาในการดำเนินการ
- 9) แนวทางพัฒนา แก้ไข และปรับปรุง
- 10) แนวโน้มของภารกิจด้านกิจกรรมเสริมการผลิตบัณฑิตในอีก 15 ปีข้างหน้า

ข. ภารกิจด้านวิจัย

- 1) วัตถุประสงค์ในการดำเนินการด้านวิจัย
- 2) หน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ

- 3) ประเภทและสาขาของงานวิจัย
- 4) การสนับสนุนการวิจัย
- 5) ผลกระทบต่อสถาบัน
- 6) ปัญหาในการดำเนินงาน
- 7) แนวทางพัฒนา แก้ไข และปรับปรุง
- 8) แนวโน้มของภารกิจด้านวิจัยในอีก 15 ปีข้างหน้า

ค. ภารกิจด้านบริการวิชาการแก่สังคม

- 1) วัตถุประสงค์ในการดำเนินการด้านบริการวิชาการแก่สังคม
- 2) หน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ
- 3) สาขาวิชาของกิจกรรมบริการวิชาการแก่สังคม
- 4) ลักษณะรูปแบบของกิจกรรมบริการวิชาการแก่สังคม
- 5) การสนับสนุนกิจกรรมบริการวิชาการแก่สังคม
- 6) ผลกระทบต่อสถาบัน
- 7) ปัญหาในการดำเนินงาน
- 8) แนวทางพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง
- 9) แนวโน้มภารกิจด้านบริการวิชาการแก่สังคมในอีก 15 ปีข้างหน้า

ง. ภารกิจด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

- 1) วัตถุประสงค์ในการดำเนินการด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
- 2) หน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ
- 3) ประเภทของกิจกรรมด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
- 4) ลักษณะและรูปแบบของกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
- 5) การสนับสนุนกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
- 6) ผลกระทบต่อสถาบัน
- 7) ปัญหาในการดำเนินการ
- 8) แนวทางพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง
- 9) แนวโน้มภารกิจด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในอีก 15 ปีข้างหน้า

5. การวิเคราะห์ภารกิจวิทยาลัยเอกชนตั้งแต่ปี 2513-2530 และแนวโน้มในอีก 15 ปีข้างหน้า จะวิเคราะห์ในลักษณะภาพรวมของวิทยาลัยเอกชน และแยกตามลักษณะเฉพาะของสถาบัน และสถานที่ตั้ง